

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 8 grudnia 2021 r.

Poz. 11155

UCHWAŁA NR XLIX/355/2021 RADY MIEJSKIEJ W PRZASNYSZU

z dnia 30 listopada 2021 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022-2025".

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2021 poz. 1372 i poz. 1834) art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2021 poz. 710 i poz. 954) po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Przasnyszu, uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022- 2025", stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Przasnysza.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Przasnyszu

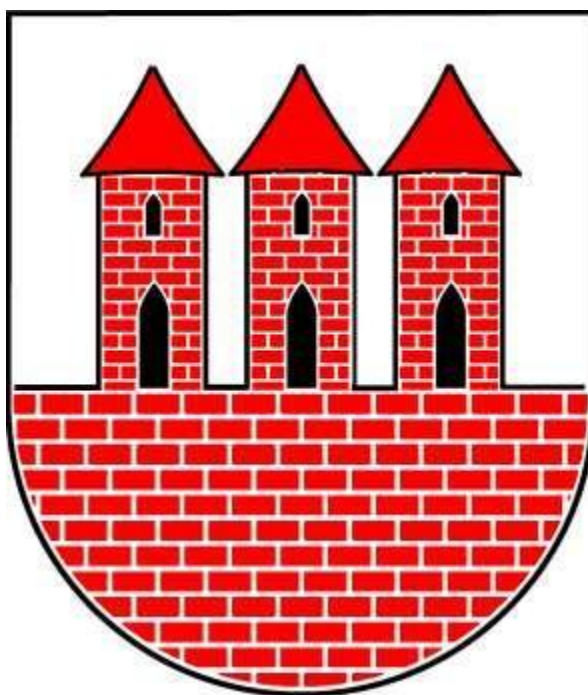
mgr inż. Wojciech Długokęcki

Załącznik do Uchwały Nr XLIX/355/2021

Rady Miejskiej w Przasnyszu

z dnia 30.11.2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA PRZASNYSZ NA LATA 2022- 2025

Przasnysz, 2021 r.

Spis treści

SPIS TREŚCI.....	2
1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	19
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta (analiza dokumentów programowych miasta Przasnysz).....	19
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	21
5.2.1. Charakterystyka ogólna miasta Przasnysz.....	21
5.2.2. Zarys historii obszaru miasta Przasnysz	24
5.2.3. Krajobraz kulturowy miasta	26
5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu miasta wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego	35
5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu miasta Przasnysza wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków.....	39
5.2.6. Zabytki archeologiczne	42
5.2.7. Zabytki ruchome	44
5.2.8. Dziedzictwo niematerialne	44
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń.....	45
7. Założenia programowe	47
7.1. Priorytety Programu Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysza na lata 2022-2025	47
7.2. Cele szczegółowe i działania Program Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysza na lata 2022-2025.....	48
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	55
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	55

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	56
9.1. Dotacje.....	57
11. Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków	59
12. Załączniki.....	59
Literatura	59
Spis tabel.....	59
Spis rysunków	60

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) miasto ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całego miasta, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie miasta. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze miasta.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe miasta. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub Burmistrz sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Miejskiej. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2021 poz. 710 z późn. zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli. Wprowadza pojęcia ochrony zabytków i opieki nad nimi (art. 3).

W myśl ustawy ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są (art. 7):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rada Miejska, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust.1). Rada Miejska ogłasza w prasie miejscowej

oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia (art. 16 ust.1a). Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1 (art. 16 ust.2). Burmistrz w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez Radę Miejską (art. 16 ust.3). W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego Rada Miejska może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem (art. 16 ust.4). Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony (art. 16 ust.5). Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (art. 16 ust.6).

Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące (art. 17 ust.1):

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 poz. 1219 ze zm.) (art. 17 ust.2).

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 ust.1). W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, w szczególności (art. 18 ust.2):

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę (art. 19 ust.1):

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę (art. 19 ust.1a):

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności (art. 19 ust.1b):

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1 (art. 19 ust.2). W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19 ust.3).

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 20). Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art. 21).

Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków (art. 22 ust.1).

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (art. 22 ust.2). Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku (art. 22 ust.3). Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (art. 22 ust.4). W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte (art. 22 ust.5):

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych (art. 22 ust.6).

Organami ochrony zabytków są (art. 89):

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2020 poz. 713 z późn. zm.)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2020 poz. 293)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 poz. 1219)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 poz. 55 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 poz. 1990 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 poz. 1057 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2020 poz. 902 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Inne akty wykonawcze i rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259), ustawa mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie,
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302),
- Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opieką nad zabytkiem” (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1304),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212, poz. 2153),

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych (przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych), (Dz. U. z 2011 roku Nr 165, poz. 987),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz. 256),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609).

Procedury uzyskiwania pozwoleń na prace przy zabytkach:

Prowadzenie prac remontowych lub budowlanych przy obiekcie zabytkowym wymaga szeregu uzgodnień dokonanych między użytkownikiem zabytku a odpowiednim Urzędem Ochrony Zabytków oraz uzyskania wymaganych prawem pozwoleń i opinii – poprzez wypełnienie i wysłanie właściwego wniosku.

Podjęcie działań przy zabytku zwykle jest poprzedzone rozpoznaniem jego dziejów, funkcji, technologii powstania, stanu zachowania, co następuje poprzez wykonywanie odpowiednich badań obiektu. Tzw. organy ochrony zabytków (Generalny Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków) mogą prowadzić badania konserwatorskie, tzn. rozpoznanie jego historii, struktury. Właściciel zabytku jest zobowiązany udostępnić go w tym celu, a WKZ wydaje stosowne pozwolenie na prowadzenie badań.

Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków, praktycznie wszystkie prace budowlane przy nim, w tym remontowe, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę. Aby uzyskać pozwolenie na budowę należy przedłożyć w odpowiednim urzędzie (organie administracji architektoniczno-budowlanej) m.in. oświadczenie o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością i projekt budowlany, którego forma i zakres określona jest w ustawie. Zatem planując prace przy zabytku zawsze konieczne jest wykonanie projektu budowlanego. Projekt należy wykonać w min. 5 egzemplarzach, z których jeden przekazany będzie Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków dla uzyskania jego pozwolenia, cztery do urzędu – najczęściej Starostwa Powiatowego – dla uzyskania pozwolenia na budowę. Dopiero po uprawomocnieniu się decyzji, można przystąpić do dalszych etapów prowadzenia inwestycji.

Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków lub jest chroniony zapisami zawartymi w planie zagospodarowania przestrzennego, praktycznie wszystkie prace przy nim, w tym remontowe czy modernizacyjne, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę od organu administracji architektoniczno-budowlanej. Dodatkowo wymagają wcześniejszego wystąpienia do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o pozwolenie na prowadzenie określonych prac konserwatorskich czy robót budowlanych, w określonym czasie. Wniosek taki składa się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków – lub biurze danego miejskiego konserwatora zabytków.

Dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, na terenie niewpisanym do rejestru zabytków, pozwolenie na budowę jest wydawane w uzgodnieniu z WKZ. Jest to procedura wewnętrzna między urzędami. Niezajęcie stanowiska w terminie 30 dni jest jednoznaczne z akceptacją przedłożonych rozwiązań.

Rozbiórka rejestrowego zabytku nieruchomego jest możliwa jedynie po uzyskaniu prawomocnej decyzji o wykreśleniu zabytku z rejestru zabytków, którą może wydać Generalny Konserwator. Przesłanką może być zniszczenie obiektu w stopniu powodującym całkowitą utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Także w przypadku uzyskania nowych ustaleń naukowych, które nie potwierdzą wcześniejszych danych o wartości obiektu, takie skreślenie może mieć miejsce. Na rozbiórkę obiektu wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się pod ochroną konserwatorską, należy uzyskać w odpowiednim Starostwie Powiatowym decyzję o pozwoleniu na rozbiórkę, po uzyskaniu dodatkowych opinii i pozwoleń – głównie WKZ lub GKZ.

Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.) w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku chęci zainstalowania na takim

obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

Zapisy art. 13 i 109 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 poz. 65 z późn. zm.) precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów). W przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 poz. 55 z późn. zm.), Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022- 2025, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.)

Główny cel główny Programu 2019–2022 brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”)

Strategia powstała jako dokument tworzący ramy dla nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym Polski, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu w podstawowym celu, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski. W ramach realizacji spójnych działań w poszczególnych regionach Polski, zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Cel ma być osiągany poprzez:

- 1) poprawę stanu zachowania zabytków;
- 2) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego);
- 3) kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele inne niż kulturalne;
- 4) zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- 5) poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- 6) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Realizacja programu odbywa się w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

- 1) Priorytet 1 „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych” – poprawa stanu zachowania zabytków, działania rewaloryzacyjne, konserwacyjne, modernizacyjne, adaptacja i ochrona obiektów zabytkowych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków, prace dokumentacyjne, działania mające na celu zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- 2) Priorytet 2 „Rozwój i koncentracja kolekcji muzealnych” – dotyczy zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022- 2025 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030

Głównym celem strategii jest zwiększenie spójności i konkurencyjności województwa mazowieckiego poprzez realizację celów rozwojowych we wszystkich obszarach. Dla obszaru „kultura i dziedzictwo” celem rozwojowym jest wykorzystanie kultury i dziedzictwa kulturowego do rozwoju przemysłów kreatywnych poprzez działania i zadania rozwojowe takie jak:

- 1) wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarki regionu oraz do zwiększenia atrakcyjności regionu, w tym:
 - a) poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze,
 - b) wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych,
 - c) ochrona mazowieckiej spuścizny historycznej,
 - d) rozwój systemu obsługi turystów;
- 2) upowszechnianie kultury i twórczości, w tym:
 - a) rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury,
 - b) promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu,
 - c) wspieranie edukacji kulturalnej;
- 3) kreowanie miast jako *Innowatorów kultury* oraz wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych, w tym:
 - a) wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury,
 - b) promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultury,
 - c) wykorzystanie endogenicznych potencjałów miast;
- 4) wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych, w tym:
 - a) wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym;
- 5) wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej, w tym:
 - a) wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (Uchwała nr 180/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 lipca 2014 r. w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego)

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest częścią procesu kształtowania zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego w województwie i tożsamości kulturowej.

Ustalenia Zintegrowanej polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej obejmują:

- zarządzanie zasobami dziedzictwa, ochronę i eksponowanie przestrzennych świadectw dziedzictwa, zwłaszcza najbardziej wartościowych zespołów i obiektów służących identyfikacji i promocji przestrzeni kulturowej regionu;
- kształtowanie walorów krajobrazowych województwa oraz ochronę przestrzeni posiadających unikatowe lub specyficzne dla regionu walory krajobrazowe;
- zachowanie różnorodności kulturowej województwa, kształtowanie tożsamości regionalnej i historycznej oraz zapewnienie dostępności do zasobów dziedzictwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

W zakresie polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej Plan ustala:

- Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu,
- Umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- Kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2018 – 2021

Struktura Programu: misja, obszary strategiczne, cele, przedsięwzięcia zostały przedstawione na poniższym rysunku.

*M i s j a P r o g r a m u :***Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym
w województwie mazowieckim***O b s z a r y s t r a t e g i c z n e***A. Edukacja kształtująca
świadomość i postawy****B. Optymalizacja
systemu dostępu
do środków****C. Wypracowanie
skutecznych narzędzi
działania****D. Wzmocnienie
zasobów wiedzy
fachowej***C e l e s t r a t e g i c z n e i p r z e d s i ę w z i ę c i a***Cel A.3. Wprowadzić elementy
edukacji o dziedzictwie w edu-
kacji powszechnej**

Przedsięwzięcie A. 1. 1. Tożsamość lokalna – wartość uni-
kalna

Przedsięwzięcie A. 1. 2. „Jestem
Społecznym Opiekunem Za-
bytków”

Przedsięwzięcie A. 1. 3. „Odkry-
wamy nasze dziedzictwo” –
coroczny konkurs fotogra-
ficzny

**Cel A.2. Wsparcie edukacyjnie
samorządy lokalne i właścicieli
zabytków**

Przedsięwzięcie A. 2. 1. Mazo-
wieckie Centrum Wiedzy o
Zabytkach

Przedsięwzięcie A. 2. 2. „Reno-
wacja Roku” – Nagroda Mar-
szałka Województwa Mazo-
wieckiego

Przedsięwzięcie A. 2. 2. Dziedzic-
two niematerialne – na listę
UNESCO!

**Cel B.1. Zoptymalizować sys-
tem dotacji wojewódzkich**

Przedsięwzięcie B. 1. 1. Dota-
cje do prac konserwator-
skich restauratorskich i
robót budowlanych w
obiektach zabytkowych

Przedsięwzięcie B. 1. 2.
Finansowania prac w
obiektach zabytkowych,
których właścicielem jest
Samorząd Województwa
Mazowieckiego

**Cel B.2. Zaangażować gminy
w finansowanie opieki nad
zabytkami**

Przedsięwzięcie B. 2. 1. Me-
cenas Dziedzictwa Ma-
zowska

**Cel C.1. Ograniczać ryzyko utraty
najmniej trwałych elementów dzie-
dzictwa**

Przedsięwzięcie C. 1. 1. Inwentary-
zacja stylów architektury dREW-
nianej województwa

Przedsięwzięcie C. 1. 2. Spójny kra-
jobraz kulturowy: katalog pro-
jektów

Przedsięwzięcie C. 1. 3. Nasza żywa
tradycja

**Cel C.2. Poprawić poziom współ-
pracy na rzecz dziedzictwa**

Przedsięwzięcie C. 2. 1. Stała współ-
praca Samorząd Województwa
– MWKZ – oddział NID

**Cel C.3. wzmocnić potencjał pro-
mocyjny zabytków**

Przedsięwzięcie C. 3. 1. Tworzyć
system wymiany wiedzy w za-
kresie opieki nad zabytkami

Przedsięwzięcie C. 3. 2. Promocja
zabytków poprzez tworzenie
szlaków kulturowych

**Cel D.1. Tworzyć sys-
tem wiedzy o zabyt-
kach i dziedzictwie nie-
materialnym**

Przedsięwzięcie D. 1. 1.
Program badań we
współpracy z
MWKZ i oddziałem
NID

**Cel D.2. Radikalnie po-
prawić wykorzystanie
technik cyfrowych**

Przedsięwzięcie D. 2. 1.
Wzorcowa doku-
mentacja cyfrowa
wybranych zabyt-
ków

Przedsięwzięcie D. 2. 2.
Nagroda Marszałka
dla najlepszej digi-
talizacji zabytku

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta (analiza dokumentów programowych miasta Przasnysz)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022- 2025, jest zbieżny z dokumentami miasta o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska kulturowego, opisanymi poniżej:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Przasnysz

Kierunki i polityka przestrzenna w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej:

W studium wskazuje się strefę ochrony konserwatorskiej wpisaną do rejestru zabytków układu urbanistycznego miasta Przasnysz.

1) Strefa Ochrony Konserwatorskiej – A obejmuje średniowieczne założenie miejskie z rynkiem stanowiącym jego środek wraz z wychodzącymi z niego ulicami a także historyczną zabudowę w tym: ratusz klasycystyczny, zespół kościoła parafialnego, p.w. Wniebowzięcia NMP, zespół klasztorny bernardynów, zespół klasztorny bernardynek, park miejski oraz zachowane zabudowania mieszkalne.

W granicach strefy ochrony konserwatorskiej obowiązuje ochrona historycznego układu drogowego oraz zachowanie i konserwacja występujących tu nieruchomości dóbr kultury (chronionych i ewidencjonowanych) z dopuszczalnością zmiany ich funkcji, mającej na celu przede wszystkim rewaloryzację lub rewitalizację zespołu.

W studium wskazano także strefę ochrony konserwatorskiej K – ochrona otoczenia układu urbanistycznego, w celu ochrony wartości widokowych na średniowieczne założenie miejskie. W planie miejscowym należy uszczegółowić parametry nowych obiektów budowlanych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Kierunki i polityka przestrzenna w odniesieniu do strefy ochrony archeologicznej:

W studium ustalono obszar znajdujący się w granicach zabytkowego układu urbanistycznego, zgodnie z nr rejestru A-771, 13.12. wchodzący w skład strefy obserwacji archeologicznej obszaru Starego Miasta.

Dla strefy obserwacji archeologicznej oraz dla stanowisk archeologicznych istnieje obowiązek opiniowania z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie przystąpienia do prac projektowych danego przedsięwzięcia wszelkich prac ziemnych związanych z realizacją obiektów budowlanych lub liniowych w obrębie wyżej wymienionych stref w zakresie obserwacji archeologicznej i nadzoru lub archeologicznych badań przed inwestycyjnych zgodnie z przepisami odrębnymi.

Zasięg strefy obserwacji archeologicznej obszaru Starego Miasta pokrywa się z granicami zabytkowego układu urbanistycznego.

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Miasta Przasnysz na lata 2016-2022

Cel - wykorzystanie zasobów kulturowych miasta - koncentruje się na wykorzystaniu kulturowych i rekreacyjnych zasobów endogenicznych miasta jako czynników wzrostu.

Ustalone priorytety w Strategii:

- realizacja projektów wspólnych samorządu, instytucji kultury i organizacji III sektora na rzecz rozwoju turystyki kulturowej i sakralnej,

- rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowo - historycznego (przebudowa i adaptacja starego kina na nowoczesną bibliotekę publiczną, remont i przebudowa MDK oraz nadanie mu nowych funkcji),
- łączenie funkcji społecznych, kulturalnych i gospodarczych instytucji kultury, wykorzystanie obiektów cennych historycznie do budowania atrakcji na szlakach kulturowych (budowa portalu turystycznego, punktu informacji turystycznej), rozwój oferty kulturalnej miasta, podnoszenie jej jakości i atrakcyjności poprzez opracowanie i realizację spójnej strategii rozwoju kultury w mieście,
- zwiększenie liczby i jakości przestrzeni otwartych dla realizacji przedsięwzięć kulturalnych i rekreacyjnych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1. Charakterystyka ogólna miasta Przasnysz

Miasto Przasnysz położone jest w północnej części województwa mazowieckiego, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych o znaczeniu krajowym i regionalnym.

Przasnysz jest prężnym ośrodkiem administracyjnym. Stanowi siedzibę władz powiatu przasnyskiego a także władz samorządowych szczebla gminnego (miasto Przasnysz, gmina Przasnysz).

Granice administracyjne miasta zostały przedstawione na poniższym rysunku.

Rysunek 1. Granice miasta Przasnysz [2].

Miasto otoczone jest prawie w całości gminą Przasnysz, a na krótkim odcinku, niespełna 1,4 km, na zachodzie graniczy z gminą Czernice Borowe.

Położenie miasta na tle powiatu przasnyskiego przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 2. Położenie miasta na tle powiatu przasnyskiego [3].

Układ drogowy

Infrastruktura komunikacyjna w mieście obsługuje ruch lokalny, połączenia z większymi ośrodkami miejskimi oraz ruch tranzytowy. Układ komunikacyjny w Przasnyszu tworzą:

- droga krajowa (nr 57) zapewniająca skomunikowanie Przasnysza z Warszawą i sąsiednim województwem warmińsko – mazurskim,
- 2 drogi wojewódzkie (nr 544, 617) wiodące w kierunku północnym i północno - zachodnim, umożliwiające dojazd do głównych korytarzy transportowych (drogi ekspresowej nr 7 w Mławie i krajowej nr 60 w Ciechanowie),
- 4 odcinki dróg powiatowych, które uzupełniają podstawowy układ drogowy,
- 170 ulic miejskich o statusie publicznych dróg gminnych, które tworzą lokalną sieć połączeń
- drogowych na obszarze miasta i wyprowadzają ruch w kierunku połączeń zewnętrznych.

Istniejące rozwiązania techniczne dróg zapewniają dobrą przepustowość i płynność przejazdu przez miasto. W godzinach szczytu obserwuje się spowolniony przejazd z krótkotrwałymi zatorami w obszarze przejść dla pieszych i skrzyżowań. Poza godzinami szczytu ruch odbywa się płynnie. Stan techniczny dróg (wszystkich zarządców) uległ w ostatnich latach znacznej poprawie. Główne problemy

dotyczące płynności przejazdu i bezpieczeństwa uczestników ruchu, w tym pieszych, dotyczą dróg obciążonych dużym ruchem (droga krajowa, droga wojewódzka i drogi powiatowe).

Obszary chronione

Do obszarów chronionych na terenie miasta należy jeden wieloobiektowy pomnik przyrody, w postaci 5 dębów szypułkowych, których charakterystykę przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Pomniki przyrody na terenie miasta Przasnysza [4].

Lp.	Gatunek drzewa	Wysokość [m]	Obwód [cm]	Pierścienica [cm]
1	Dąb szypułkowy - Quercus robur	25	368	117
2	Dąb szypułkowy - Quercus robur	25	374	119
3	Dąb szypułkowy - Quercus robur	25	349	111
4	Dąb szypułkowy - Quercus robur	25	364	116
5	Dąb szypułkowy - Quercus robur	25	267	85

5.2.2. Zarys historii obszaru miasta Przasnysz

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Przasnysza pochodzą z przełomu epoki brązu i żelaza (ok. 700 p.n.e.). W XIII w. na terenie Przasnysza, nad rzeką Węgieńką, funkcjonowała osada targowa. Stał tu również dwór myśliwski książąt mazowieckich, którego opis zamieścił Henryk Sienkiewicz w "Krzyżakach".

Nazwa miasta wg ludowych przekazów pochodzi od młynarza Przaśnika, który ugościł zbłąkanego na polowaniu księcia Konrada I Mazowieckiego i otrzymał następnie tytuł szlachecki wraz z okolicznymi ziemiami.

Szybki rozwój zawdzięczał Przasnysz korzystnemu położeniu na pograniczu dwóch ważnych pod względem gospodarczym terenów - Równiny Kurpiowskiej i rolniczej Wysoczyzny Ciechanowskiej. 10 października 1427 r. Przasnysz uzyskał od księcia mazowieckiego Janusza I Starszego przywilej miejski na prawie chełmińskim.

Największy rozkwit miasta nastąpił w wieku XVI, zwłaszcza po wcieleniu w 1526 r. Mazowsza do Korony. Administracyjnie Przasnysz wchodził w skład Ziemi Ciechanowskiej jako stolica rozległego

powiatu. Lustracja dóbr królewskich z 1564 r. wykazała 689 domów w mieście i na przedmieściach oraz przeszło 500 rzemieślników różnych profesji (w tym 126 piwowarów - czterokrotnie więcej niż Warka!). Był wówczas Przasnysz trzecim ośrodkiem miejskim Mazowsza po Warszawie i Płocku, liczył 5 tysięcy mieszkańców. W opinii Jędrzeja Świąckiego było to "miasto wielkie, sławne jarmarkami na woły", wg Aleksandra Gwagnina - "miasto szerokie, kamiennym budowaniem sławne". W 1576 r. Przasnysz stał się siedzibą starostwa niegrodowego. W 1648 r. starostwo przasnyskie otrzymał w nagrodę obrońca Zbaraża książę Jeremi Wiśniowiecki.

Kres świetności miasta położył wielki pożar w 1613 r., zarazy, a miary nieszczęść dopełnił najazd Szwedów. Upadek Przasnysza okazał się niezwykle długotrwały. Dopiero w 2 poł. XVIII w. miasto zaczęło się ponownie rozwijać.

W okresie konfederacji barskiej w okolicach Przasnysza mieściła się baza wypadowa oddziału słynnego Kozaka Józefa Sawy-Calińskiego.

13 marca 1794 r. stanął w Przasnyszu na czele zbuntowanej I Wielkopolskiej Brygady Kawalerii Narodowej gen. Antoni Madaliński, który swym marszem z Ostrołęki do Krakowa dał sygnał do wybuchu powstania kościuszkowskiego. Madaliński zaciągnął tu oddziałek Kurpiów, formując z nich jednostkę strzelców pieszych.

Po klęsce insurekcji kościuszkowskiej i trzecim rozbiórze Polski (1795) Przasnysz znalazł się w składzie monarchii pruskiej jako siedziba ogromnego powiatu obejmującego m.in. Ciechanów. W latach 1807 - 1815 Przasnysz wchodził w skład Księstwa Warszawskiego, następnie Królestwa Polskiego.

W 1863 r. powstańcy stoczyli w okolicach miasta kilka potyczek z oddziałami carskimi. 14 listopada 1863 r. w Przasnyszu dokonano publicznej egzekucji jednego z dowódców powstańczych Stefana Cieleckiego "Orlika", wziętego do niewoli w czasie bitwy pod wsią Osówka.

W 2 poł. XIX w. nastąpił szybki rozwój Przasnysza. Działało tu kilka małych zakładów przemysłowych. Z końcem XIX w. władze wojskowe przystąpiły do budowy koszar przy ul. Makowskiej. W 1910 r. Przasnysz liczył 10 500 mieszkańców.

W czasie I wojny światowej, w listopadzie i grudniu 1914 r. pod Przasnyszem toczyły się ciężkie walki pomiędzy wojskami rosyjskimi i niemieckimi. Miasto wielokrotnie przechodziło z rąk do rąk. 24 lutego 1915 r. Przasnysz został zajęty przez Niemców, ale już 27 lutego zostali oni wyparci przez oddziały rosyjskie z 1 i 2 Korpusu Syberyjskiego. 13 lipca 1915 r. w obecności przybyłego feldmarszałka Paula von Hindenburga grupa gen. Gallvitza uderzyła na Przasnysz. Po wielogodzinnych walkach, 14 lipca Rosjanie opuścili miasto. W wyniku działań wojennych zniszczeniu uległo 70 % zabudowy Przasnysza.

W sierpniu 1920 r. w okolicach Przasnysza miały miejsce wyjątkowo zacięte walki z bolszewicką 15 Armią. Przez dwa tygodnie miasto było okupowane przez wojska sowieckie. Wyzwolenie Przasnyszowi przyniósł 21 sierpnia 202 Pułk Piechoty ze składu Dywizji Ochotniczej płk. Adama Koca.

W okresie międzywojennym Przasnysz był stolicą powiatu w województwie warszawskim. W pierwszych latach niepodległości trwała odbudowa miasta ze zniszczeń wojennych. Przasnysz otrzymał wiele budowli użyteczności publicznej: elektrownię, gimnazjum i szkołę powszechną, szkołę rolniczą, teatr miejski, stadion i dom sportowy. Głównym zajęciem ludności Przasnysza było nadal rolnictwo, rzemiosło oraz drobny handel. W 1938 r. Przasnysz liczył 8 000 mieszkańców, w tym ok. 3 000 Żydów. W Przasnyszu mieszkał w l. 1923-25 Władysław Żebrowski (ok. 1898-1982), późniejszy brat Zenon, misjonarz franciszkański i bliski współpracownik św. Maksymiliana Kolbego. Nauczycielem języka polskiego w miejscowym gimnazjum był w l. 1925-39 Stefan Gołębiowski (1900-91), poeta, tłumacz poezji Horacego. Tu również od 1937 do 1945 r. przebywał Stanisław Ostoja-Kotkowski (1922-94), związany następnie z Australią artysta plastyk, prekursor wykorzystania lasera w sztukach plastycznych. W okresie okupacji hitlerowskiej pracował w Przasnyszu Olgierd Vetesco (1913-83) - znany malarz, grafik i złotnik.

W pierwszych dniach września 1939 r. pod Przasnyszem ciężkie boje toczyła Mazowiecka Brygada Kawalerii pod dowództwem płk. Jana Karcza. Po klęsce wrześniowej Niemcy włączyli powiat przasnyski do Rzeszy. Ludność żydowska została wysiedlona, a następnie wymordowana w obozach zagłady. W klasztorze kapucynek utworzono obóz pracy przymusowej, zakonnice zaś i pasjonistów z pobliskiego klasztoru męskiego wywieziono do obozu koncentracyjnego w Działdowie. W okresie okupacji hitlerowskiej w rejonie Przasnysza aktywną działalność prowadziły organizacje konspiracyjne i oddziały partyzanckie, gł. AK i NSZ. 17 czerwca 1942 r. Niemcy rozstrzelali za miastem 20 zakładników. 17 grudnia tegoż roku w publicznej egzekucji w rynku powieszono 5 członków sztabu Obwodu ZWZ-AK.

Wkrótce po wyzwoleniu 18 stycznia 1945 r. NKWD rozpoczęła masowe aresztowania i deportacje polskich patriotów. W latach 1945-51 w okolicach Przasnysza działały liczne oddziały zbrojne antykomunistycznego podziemia. Od 1953 do 1974 r. pracował w Przasnyszu jako adwokat Adam Bień (1899-1998), jeden z przywódców Polski Podziemnej, skazany w moskiewskim procesie szesnastu. W okresie powojennym Przasnysz nadal był stolicą powiatu w województwie warszawskim. W latach 60-tych rozpoczął się szybki rozwój miasta, zahamowany w wyniku reformy administracyjnej z 1975 r.

5.2.3. Krajobraz kulturowy miasta

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy miejskie i wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę obiektów z terenu miasta, które należą do jednych z najcenniejszych i najbardziej znanych zabytków gminy z podziałem na pełnione funkcję.

Układ urbanistyczny miasta

Miasto miało charakter otwarty tzn. nie posiadało murów obronnych, jednak jego położenie w zakolu rzeki Węgiejki stwarzało od północy i wschodu sytuację obronną. Jednocześnie zaznaczyć należy, że brak planów wcześniejszych niż XIX-wieczne utrudnia formułowanie jednoznacznych opinii o granicach Przasnysza w czasach lokacji. Niemniej badania archeologiczne dowodzą, że miasto zamykała rzeka od północy i wschodu, od południa Piłsudskiego, a na zachodzie dochodziło do obszaru zajętego w późniejszych wiekach pod klasztor.

Obecny układ urbanistyczny Przasnysza ma cechy typowe dla miast lokacyjnych: szachownicowy układ ulic, ratusz w rynku, kościół farny za północnym bokiem przyrynkowym, zespoły klasztorne na granicy miasta. Wygląd i charakter obecnego miasta w dużej części tworzą budynki powstałe w okresie międzywojennym, dotyczy to zarówno domów mieszkalnych, jak i obiektów użyteczności publicznej.

Opis interesujących budynków w granicach układu urbanistycznego miasta przedstawiono poniżej.

Budynek przy ul. Rynek 1

Barokowo-klasycystyczny budynek Ratusza jest świadectwem historii miasta Przasnysza. W kolejnych okresach historii mieściły się w nim m.in. sąd, więzienie, posterunek żandarmerii czy szynk. Jest to obiekt najbardziej związany z historią miasta. Stanowi historyczne i funkcjonalne centrum wydarzeń w mieście.

Klasycystyczna bryła oraz podcienia nawiązujące do modnego w latach 20-tych XX w. tzw. stylu narodowego.

Rysunek 3. Widok na budynek Ratusza.

Budynek przy ul. 3 Maja 13

Jest to jeden z najstarszych zachowanych budynków mieszkalnych w Przasnyszu, wzniesiony w 1807 r. dla generała pruskiego Rouquette. W okresie międzywojennym mieściło się tu starostwo powiatowe, obecnie siedziba banku Pekao S.A. Obiekt był remontowany w latach 1933-1995 i 2006. Ten klasycystyczny budynek, o dość bogatym detalu architektonicznym, jest wyjątkowym tego typu obiektem na terenie miasta. Stanowi wyjątkowy na terenie miasta przykład zastosowania tego typu form w obiekcie o przeznaczeniu mieszkalnym.

Rysunek 4. Widok na budynek przy ul. 3 Maja 13.

Budynek przy ul. 3 Maja 16

Budynek przedstawia wartość artystyczną i naukową stanowiąc obiekt o wyjątkowym charakterze w krajobrazie miasta. Zarówno ze względu na pełnioną funkcję, determinującą jego duży gabaryt oraz nawiązanie do architektury neoklasycystycznej stanowi obiekt unikalny w skali miasta. Wzniesiony na planie prostokąta konstrukcji zbliżonej do bazyliki ze ścianami sali widowiskowej zaopatrzonymi w okna i wystającymi ponad dach naw bocznych.

Rysunek 5. Widok na budynek przy ul. 3 Maja 16.

Budynek przy ul. Św. St. Kostki 15

Budynek Liceum Ogólnokształcącego w Przasnyszu jest świadectwem silnego rozwoju Polski w okresie międzywojennym. Duży nacisk położono właśnie na szkolnictwo.

Świadczy o tym fakt, że otwarcia nowo wybudowanej szkoły w 1924 roku dokonał Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej – Stanisław Wojciechowski. Budynek pełni nieprzerwanie tę samą funkcję. Monumentalna bryła budynku o oszczędnym detalu architektonicznym stanowi późną redakcję neoklasycyzmu.

Rysunek 6. Widok na budynek obecnego Liceum Ogólnokształcącego.

Zabytki sakralne

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA I ANNY Kościół wzniesiony dla zakonu Bernardynów sprowadzonych do Przasnysza w 1588 r. Stanowi świadectwo obecności w Przasnyszu ojców Bernardynów od roku 1588 aż do kasaty zakonu w 1864 r. Zrujnowane w czasie I wojny światowej budynki w 1923 r. przejął klasztor OO. Pasjonistów. W czasie II wojny światowej kościół zamieniono na spichlerz.

Rysunek 7. Widok na Kościół pw. Św. Jakuba i Anny.

Kościół późnogotycki, orientowany, jednakże główne wejście umieszczone od południa. Do kościoła od północy przylegają zabudowania klasztorne. Murowany z cegły z tynkowanymi: kruchtą, ościeżami okien, pasami podokapowymi i blendami szczytów. Oszkarpowany. Dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną.

We wnętrzu kościoła po zniszczeniach I wojny światowej zostało zrekonstruowane kolebkowe sklepienie z gwiazdzistą siatką żeber. Warte uwagi są gotyckie szczyty nawy i kaplicy ze sterczynami i wimperangami o kolistych przeźrocach. W kaplicy znajduje się cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, słynący łaskami, koronowany w 1977r. W pobliżu prezbiterium zwraca uwagę nagrobek Adriana Szumskiego (zm. 1632r.) z wierszowaną inskrypcją, w kruchcie grób o. Bernarda Kryszkiewicza (1915-45), Pasjonisty, kandydata na ołtarze i słynący łaskami nadnaturalnej wielkości figura Ukrzyżowanego.

Ten zabytek został wpisany na listę Kanonu Krajoznawczego Polski.

KLASZTOR POBERNARDYŃSKI Obiekt wczesnobarokowy. Przylegający od północy do kościoła pw. Św. Jakuba i Anny. Trzy skrzydła klasztoru i budynek kościoła otaczają prostokątny wirydarz. Skrzydła dwukondygnacyjne, przykryte dwuspadowymi dachami. Dachy kryte dachówką. W czasie II wojny światowej w klasztorze mieściły się szpital i więzienie.

Rysunek 8. Widok na Klasztor Pobernardyński.

Klasztor posiada także wartość naukową, jako element całościowego zamierzenia odbudowy Przasnysza pod Kierunkiem Kazimierza Skórewicza i Kazimierza Tołłoczki.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NMP Kościół jest dobrym przykładem architektury gotyckiej, która wraz z kolejnymi przebudowami nabierała cech charakterystycznych dla baroku i renesansu.

Kościół orientowany. Murowany z cegły (wątek gotycki), nietynkowany, oszkarpowany. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Kościół jednonawowy, z nieco węższym i niższym, zamkniętym prosto prezbiterium. Do nawy od północy i południa przylegają dwuprzęsłowe kaplice boczne, poprzedzone od wschodu niskimi kruchtami. Do południowo-zachodniego narożnika kościoła przylega ceglany, nietynkowany mur o barokowej formie. Mur łączy budynek kościoła z dzwonnica.

Rysunek 9. Widok na Kościół pw. NMP.

We wnętrzu kościoła warte uwagi są bogato złożony neorokokowy ołtarz główny, ołtarze boczne, ambona i chrzcielnica, które pochodzą z czasów rządów parafią ks. Stanisława Czaplińskiego (1877-1914).

W 1550 r. miał miejsce w kościele w Przasnyszu chrzest Św. Stanisława Kostki. Latem 1915 r. kościół czasowo zamieniono na szpital wojskowy.

Obok kościoła wznosi się murowana dzwonnica z XV w., podwyższona na przełomie XVI-XVII wieku, która jest rzadkim na Mazowszu przykładem murowanej dzwonnicy gotyckiej całkowicie wolnostojącej.

ZESPÓŁ KLASZTORYN BERNARDYNEK (KOŚCIÓŁ ŚW. KLARY I ŚW. JAKUBA ORAZ KLASZTOR PP. FELICJANEK OB. KLARYSEK)

Kościół p.w. św. Klary i Józefa pochodzi z lat 1609-1616, budowę klasztoru ukończono w 1615 roku. Oba budynki zostały zniszczone przez pożary w 1622 i 1645 r., następnie odbudowane w latach 1685 i 1786-9, a odrestaurowane w 1840 r. Ponownie zostały uszkodzone w czasie I wojny światowej i odremontowane po 1916. Podczas II wojny światowej zamienione przez Niemców na więzienie, później spichlerz. W latach 80. XX w. dobudowane zostało nowe skrzydło klasztorne.

Rysunek 10. Widok na Zespół Klasztorny Bernardynek.

Budynki zespołu koszarowego jednostki wojskowej

Budynki stanowią element powstałych na początku XX w. Koszar carskich, które przez dziesięciolecia stanowiły miejsce stacjonowania zaborczych wojsk. Po roku 1915 w miejsce Rosjan pojawili się w nich Niemcy, którzy 11.XI.1918 zostali wyparci przez żołnierzy z Polskiej Organizacji Wojskowej. W okresie II wojny światowej obiekty koszarowe znów zajęte były przez wojska niemieckie, by ostatecznie przejść w posiadanie Wojska Polskiego i pełnić rolę Szkoły Podchorążych Wojsk Radiolokacyjnych. Wszystkie budynki zespołu są jednorodne pod względem stylowym i architektonicznym stanowią przykład architektury eklektycznej z bogatym wykorzystaniem form neoklasycystycznych. Zastosowanie przy budowie czerwonej cegły oraz oszczędnej dekoracji architektonicznej sprawiają, iż budynki te są przykładem budownictwa typowego dla wojskowej architektury carskiej tamtego okresu.

Rysunek 11. Widok na budynek nr 3 na terenie dawnego zespołu koszarowego – wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego.

Przestrzenny Układ Komunikacyjny Mławskiej Kolei Dojazdowej

Mławska Kolej Dojazdowa powstała w pełni 30 lipca 1915 roku, zbudowana w rekordowym tempie kilku tygodni. Po likwidacji Nasielskiej Kolei Dojazdowej, jest ostatnią koleją wąskotorową na północnym Mazowszu.

W czasie I wojny światowej i wycofywaniu się Rosjan na wschód, Niemcy wytyczyli 7 lipca 1915 roku trasę Mława – Przasnysz, a 30 lipca linia była już gotowa. W momencie przesuwania się wojsk niemieckich na wschód zaistniała potrzeba wydłużenia linii na potrzeby armii niemieckiej, tak więc już 8 sierpnia 1915 roku linię połączono z Młodzianowem, a do 1918 roku wydłużono przez Maków Mazowiecki, Różan do wsi Pasieki, łącząc ją tym samym z linią szerokotorową.

Do ważniejszych elementów na terenie miasta należy drewniany budynek stacyjny z ok. 1925 roku oraz most stalowy na rzece Węgiec.

Rysunek 12. Widok na budynek stacyjny dawnej kolei wąskotorowej – zrewitalizowany w ostatnich latach.

Rysunek 13. Widok na most na rzece Węgiejce, dawny most kolejowy – obecnie ścieżka rowerowa.

Parki

PARK MIEJSKI

Park miejski założony w I połowie XIX wieku to dawny ogród spacerowy. Od strony ulicy Zawodzie płynie rzeka Węgiejka, na której znajduje się wyspa. Występują tu pomniki przyrody - 5 dębów liczących po około 300 lat. W Parku stoi kamienna ławeczka Edmunda Majkowskiego, poświęcona pamięci tego artysty. Między drzewami umieszczono rzeźby i płaskorzeźby jego autorstwa, z których największa jest płaskorzeźba upamiętniająca bitwę pod Zwłodziem jego autorstwa. Jest też pomnik Św. Stanisława Kostki. Na terenie parku prowadzone są na bieżąco prace pielęgnacyjne.

Rysunek 14. Pomnik Św. Stanisława Kostki na terenie Parku Miejskiego – patrona miasta.

Drugim parkiem zlokalizowanym na terenie miasta jest park przy dawnej szkole rolniczej przy ul. Ruda 1. Park jest w kształcie nieregularnego wieloboku, zbliżonego do trapezu o osi wydłużonej z południa ku północy.

Miejsca pamięci

Pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego przedstawiający śmierć króla Norwegów Olafa I Tryggvasona w bitwie morskiej pod Zwłodziem w 1000 roku, stoczonej z wojskami szwedzkimi, duńskimi i polskimi - wzniesiony w parku miejskim im. Tadeusza Kościuszki.

Obelisk odsłonięty w 1962 roku w rocznicę uzyskania przez Przasnysz rozszerzonych praw miejskich - ul. Rynek.

Pomnik ku czci żołnierzy AK Marii Kaczyńskiej, Mariana Arct "Luty", Zenona Kiembrowskiego "Konrad", Władysława Otłowskiego "Woyna" i Edmunda Zdanowskiego "Max", straconych przez hitlerowców w publicznej egzekucji na rynku 17 grudnia 1942 roku - zachodnia część rynku.

Obelisk poświęcony bohaterom Powstania Styczniowego w miejscu stracenia majora Cieleckiego - "Orlika" - ul. Orlika.

Obelisk na cmentarzu miejskim poświęcony powstańcom z 1863 roku, wzniesiony w okresie międzywojennym oraz płyta upamiętniająca ofiary katyńskie (z końca XX wieku).

Pomnik Niepodległości odsłonięty w 2008 roku - obok Miejskiego Domu Kultury.

Cmenatrze

CMENTARZ ŻYDOWSKI (KIRKUT)

Cmentarz położony jest przy ul. Leszno po jej północno – wschodniej stronie przy ul. Leszno. Od zachodu graniczy z zabudową indywidualną od wschodu z Miejskim Przedsiębiorstwem Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej.

Teren cmentarza nie jest ogrodzony. Stan cmentarza określono jako dostateczny. Wymagane przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych.

W głębi cmentarz otoczony jest użytkami rolnymi. Teren cmentarza jest lekko nachylony ku północy, w stronę rzeki Węgiarki.

Rysunek 15. Widok na Cmentarz żydowski przy ul. Leszno 45.

W 1986 r. utworzono miejsce pamięci z pomnikiem, ustawiono odnalezione macewy.

CMENTARZ RZYMSKO – KATOLICKI

W centrum miasta u zbiegu ulic Ostrołęckiej i Baranowskiej istnieje jeden czynny cmentarz katolicki założony na początku XIX w.

Rysunek 16. Widok na bramę wejściową Cmentarza rzymsko – katolickiego w Przasnyszu.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu miasta wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego

Poniżej przedstawiono wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie miasta Przasnysz.

Tabela 2. Wykaz obiektów z terenu miasta Przasnysza ujętych w Rejestrze Zabytków Województwa Mazowieckiego [1].

Lp.	Obiekt/zespół	Adres	Rejestr
1	Układ urbanistyczny z otoczeniem		A-771, 13.12.2007
2	Budynek dawnego Gimnazjum i Szkoły Powszechnej w Przasnyszu (ob. Liceum Ogólnokształcące im. Komisji Edukacji narodowej)	ul. Św. Stanisława Kostki 15	A999, 10.12.2010 r.
3	Ratusz Klasycystyczny w Przasnyszu – siedziba prezydium Miejskiej Rady Narodowej (ob. Ratusz)	Ul. Rynek 1	A-428, 07.05.1962
4	Zespół sakralny		

Lp.	Obiekt/zespół	Adres	Rejestr
4a	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia N.M.P. z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m w zespole sakralnym	ul św. Wojciecha	A-383, 08.12.1958
4b	Dzwonnica w zespole sakralnym	ul św. Wojciecha	A-383, 08.12.1958
4c	Cmentarz przykościelny	ul św. Wojciecha	A-383, 08.12.1958
5	Zespół sakralny:	ul 3 maja 34	A-380, 17.04.1958
5a	Kościół św. Jakuba i św. Anny z otoczeniem w promieniu 50 m w zespole sakralnym	ul 3 maja 34	A-380, 17.04.1958
5b	Klasztor pobernardyński w zespole sakralnym	ul 3 maja 34	A-380, 17.04.1958
6	Zespół sakralny:	ul Piłsudskiego 48	A-381, 16.04.1958
6a	Kościół św. Klary i św. Jakuba z otoczeniem w promieniu 50 m w zespole sakralnym	ul Piłsudskiego 48	A-381, 16.04.1958
6b	Klasztor pp. Felicjanek ob. Klarysek-kapucynek w zespole sakralnym	ul Piłsudskiego 48	A-381, 16.04.1958
7	Zespół koszarowy JW. 4420. W granicach dz. 668 – budynki w zakresie elewacji zewnętrznej i gabarytu:	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995
7a	budynek nr 3	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995
7b	budynek nr 5	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995

Lp.	Obiekt/zespół	Adres	Rejestr
7c	budynek nr 6	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995
7d	budynek nr 7	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995
7e	budynek nr 10	ul. Makowska	A-614, 08.03.1995
8	Najstarsza część cmentarza parafialnego	-	A-530, 30.01.1986
9	Park		A-512, 27.01.1984
10	Park przy dawnej Szkole Rolniczej	ul. Ruda 1	A-525, 10.09.1984
11	Przestrzenny układ komunikacyjny mławskiej kolei dojazdowej (torowisko i zachowane budynki)		A-615, 28.07.1995
12	Most kolejowy na rzece Węgiec		A-615, 18.09.1995
13	Dawny budynek mieszkalny (ob. Budynek Banku)	Ul. 3 Maja 13	A1125, 28.01.2013 r.
14	Dawny Dom Sportowy (ob. Dom Kultury)	Ul. 3 Maja 16	A-1511, 10.07.2019 r.

Część obiektów wpisanych do rejestru zabytków położona jest na terenie zamkniętym, wyłączonym z planowania przestrzennego (Jednostka Wojskowa).

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu miasta Przasnysza wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 w/w ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Według rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661) GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu miasta.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku.

Zweryfikowana gminna ewidencja zabytków nie jest zamknięta i może być zwiększana zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela 3. Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków na terenie miasta Przasnysz.

Lp.	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr rejestru
1.	Układ urbanistyczny	-	-	A-771, z dnia 13.12.2007 r.
2.	Ratusz	Ul. Rynek 1	4 ćw. XVIII w.	A-428, z dnia 07.05.1962 r.
3.	Kamienica	Ul. Rynek 3	1919-1924	-
4.	Kamienica	Ul. Rynek 5	1919-1924	-
5.	Kamienica	Ul. Rynek 4	I ćw. XX w.	-
6.	Kamienica	Ul. Rynek 6	I ćw. XX w.	-
7.	Kamienica	Ul. Rynek 7	I ćw. XX w.	-

8.	Kamienica	Ul. Rynek 16	I ćw. XX w.	-
9.	Kamienica	Ul. Rynek 21	I ćw. XX w.	-
10	Kamienica	Ul. Rynek 28	I ćw. XX w.	-
11	Kamienica	Ul. Rynek 20	1932 r.	-
12	Kamienica	Ul. Rynek 15	I ćw. XX w.	-
13	Kamienica	Ul. Rynek 23	1931 r.	-
14	Zespół sakralny (pobernerdyński)	Ul. 3 Maja 34	XV w.	A-380 z dnia 16.04.1958 r.
15	Kościół św. Jakuba i św. Anny z otoczeniem w promieniu 50 m w zespole sakralnym	Ul. 3 Maja 34	1588-1618	A-380 z dnia 16.04.1958 r.
16	Klasztor pobernerdyński w zespole sakralnym	Ul. 3 Maja 34	1637-1671	A-380 z dnia 16.04.1958 r.
17	Kamienica	Ul. 3 Maja 7	2 ćw. XX w.	-
18	Kamienica	Ul. 3 Maja 4	1 ćw. XX w.	-
19	Kamienica	Ul. 3 Maja 8	1 ćw. XX w.	-
20	Budynek mieszkalny ob. Bank	Ul. 3 Maja 13	1 ćw. XX w.	A-1125 z dnia 28.01.2013 r.
21	Kamienica	Ul. 3 Maja 20	1 ćw. XX w.	-
22	Kamienica	Ul. 3 Maja 21	Koń. XIX w.	-
23	Kamienica	Ul. 3 Maja 27	Koń. XIX w.	-
24	Kamienica	ul. Ciechanowska 12 A	Lata 20-te XX w.	-
25	Kamienica	ul. Joselewicza 4	Okolo 1930 r.	-
26	Liceum ogólnokształcące im. Komisji Edukacji Narodowej	Ul. Św. St. Kostki 15	1922-1924	A-999 z dnia 10.12.2010 r.
27	Dom pomocy społecznej	Ul. Świerczewo 9	I ćw. XX w.	-
28	Dom kultury	Ul. 3 Maja 16	2 ćw. XX w.	A-1511 z dnia 10.07.2019 r.
29	Dom	Ul. Ostrołęcka 26	2 ćw. XX w.	-
30	Dom, dawny młyn	Ul. Ostrołęcka 30	1 ćw. XX w.	-
31	Kamienica	Ul. Sienkiewicza 3	1 ćw. XX w.	-
32	Budynek dawnej szkoły rolniczej (ob. Dom pomocy społecznej)	Ul. Ruda 1	1920 r.	-

33	Park przy dawnej szkole rolniczej	Ul. Ruda 1	1920 r.	A-525 z dnia 10.09.1984 r.
34	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia N.M.P. z otoczeniem w promieniu 50m	Ul. Wojciecha	1588-1618	A-383 z dnia 8.12.1958 r
35	Dzwonnica przy kościele N.M.P.	Ul. Wojciecha	XV w.	A-383 z dnia 8.12.1958 r
36	Cmentarz przykościelny	Ul. Wojciecha	XV w.	-
37	Budynek mieszkalno - usługowy	Ul. Warszawska 1	1 ćw. XX w.	-
38	Park Miejski	-	1824 r.	A-512 z dnia 27.01.1984
39	Zespół sakralny	Ul. Piłsudskiego 48	1615 r.	A-381 z dnia 16.04.1958 r.
40	kościół św. Klary i św. Jakuba z otoczeniem w promieniu 50 m w zespole sakralnym	Ul. Piłsudskiego 48	1615 r.	A-381 z dnia 16.04.1958 r.
41	klasztor pp. Felicjanek ob. Klarysek-kapucynek w zespole sakralnym	Ul. Piłsudskiego 48	1615 r.	A-381 z dnia 16.04.1958 r.
42	Cmentarz rzymsko – katolicki	Ul. Ostrołęcka	Poł. XIX w.	-
43	Kamienica mieszkalno – usługowa	Ul. Dąbrowskiego 2	IV ćw. XIX w.	-
44	Kirkut	Ul. Leszno 45	Poł. XIX w.	-
45	Zespół koszarowy JW. 4420. w granicach dz. 668 - budynki w zakresie elewacji zewnętrznej i gabarytu	UL. Makowska	1900-1910	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
46	Budynek nr 1	UL. Makowska	1902-1912	-
47	Budynek nr 2	UL. Makowska	1902-1912	-
48	Budynek nr 3	UL. Makowska	1902-1912	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
49	Budynek nr 5	UL. Makowska	1900-1910	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
50	Budynek nr 6	UL. Makowska	1900-1910	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
51	Budynek nr 7	UL. Makowska	1900-1910	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
52	Budynek nr 8	UL. Makowska	1900-1910	-
53	Budynek nr 9	UL. Makowska	1900-1910	-
54	Budynek nr 10	UL. Makowska	1900-1910	A-614 z dnia 08.03.1995 r.
55	Budynek nr 12	UL. Makowska	1900-1910	-
56	Budynek nr 15	UL. Makowska	1900-1910	-

57	Budynek nr 17	UL. Makowska	1900-1910	-
58	Budynek nr 18	UL. Makowska	1900-1910	-
59	Budynek nr 19	UL. Makowska	1900-1910	-
60	Budynek nr 20	UL. Makowska	1900-1910	-
61	Most kolejowy na rzece Węgieńce	-	1930 r.	-
62	Stacja kolejki wąskotorowej	-	Poł. XIX w.	
63	Przestrzenny układ komunikacyjny mławskiej kolei dojazdowej (torowisko i zachowane budynki)	-	Poł. XIX w.	A-615 z dnia 28.07.1995 r.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Przasnyszu. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku prac niewymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości. Z perspektywy nauki i dziedzictwa znacznie ważniejsze są jednak archeologiczne zabytki nieruchome – stanowiska archeologiczne, czyli zespoły obiektów o charakterze kultowym, grobowym, mieszkalnym lub gospodarczym, otaczający je układ warstw glebowych oraz znajdujące się w nich zabytki ruchome.

Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, ponieważ nie da się odtworzyć raz naruszonego układu warstw. Jedynym sposobem ochrony takiego zasobu jest zachowanie miejsc zalegania zabytków w stanie nienaruszonym tak, aby kolejne pokolenia mogły poznawać swoją przeszłość, stosując coraz bardziej skuteczne, a jednocześnie mniej inwazyjne, metody badawcze. Dotyczy to także archeologicznych badań wykopaliskowych, które są dopuszczalne tylko na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem, np. w wyniku planowanej inwestycji budowlanej. Nie jest możliwe zachowanie w ten sposób wszystkich zabytków archeologicznych, pozostawianie stanowisk "in situ" może dotyczyć jedynie terenów szczególnie cennych.

Miasto Przasnysz jest dobrze rozpoznane. Badania archeologiczne prowadzone na potrzeby Archeologicznego Zdjęcia Polski w latach 80-tych XX w. Na terenie miasta wskazanych zostało 3 stanowiska archeologiczne, zgodnie z poniższą tabelą.

Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie miasta Przasnysz [1].

L.P.	Nr AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze	Nazwa	Czas powstania
1.	40-65	1	3	CMENTARZYSKO	Łużycka
2.	40-65	2	4	ŚLAD OSADNICTWA	Późne średniowiecze
3.	40-65	5	7	PRACOWNIA APTEKARSKA	XVII w.
4.	40-65	7	9	CMENTARZYSKO	?
5.	40-65	8	10	SKARB	XVII w.
6.	40-65	9	11	MIASTO	Okres nowożytny
7.	40-65	13	15	OSADA Wczesno-Średniowieczna i Miasto Średniowieczne	XIII-XVI w.
8.	40-65	14	16	MIASTO Nowożytnie	XV-XVIII w.
9.	40-65	15	17	MIASTO Średniowieczne i Nowożytnie	XV-XVIII w.
10.	40-65	16	18	OSADA	Średniowiecze i okres nowożytny
11.	40-65	17	19	OSADA	Okres wpływów rzymskich
12.	40-65	-	20	OSADA	Okres wpływów rzymskich

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego. Należy ustanowić strefy obserwacji archeologicznej, gdzie wszelkie prace ziemne realizowane będą

pod nadzorem archeologicznym. W przypadku ujawnienia w trakcie prowadzonych nadzorów archeologicznych relikwów pradziejowego oraz historycznego osadnictwa nadzór powinien zostać przekształcony w ratownicze badania archeologiczne.

Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

5.2.7. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i order, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ściennie, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nieruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Do zabytków ruchomych z terenu Przasnysza zaliczyć można głównie wyposażenie kościołów. Szczegółowy wykaz zabytków ruchomych oraz karty ewidencyjne znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Ostrołęce.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Bardzo ważną częścią dziedzictwa kulturowego oprócz zabytków, dzieł sztuki i cennych eksponatów jest także tradycja, żywe niematerialne dziedzictwo, jako przejaw kultury odziedziczonej po przodkach

i przekazywanej kolejnym pokoleniom. Jest ono niezmiernie ważne w procesie kształtowania tożsamości lokalnej społeczności.

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Z terenem miasta Przasnysza związane są postacie historyczne:

- Adam Bień (1899-1998) - jeden z przywódców Polski Podziemnej, skazany w moskiewskim procesie szesnastu, w latach 1953-74 był adwokatem w Przasnyszu,
- Stefan Gołębiowski (1900-1991) - poeta, tłumacz Horacego, w latach 1925-39 nauczyciel języka polskiego w przasnyskim gimnazjum,
- Olgierd Vetesco (1913-1983) - malarz, złotnik, grafik, w okresie okupacji hitlerowskiej pracował w Przasnyszu,
- Józef Sawa - Caliński (1736-1771) - dowódca partyzancki w konfederacji barskiej, po klęsce w bitwie pod Szreńskiem więziony w Przasnyszu, zmarł tu i został pochowany w okolicach Przasnysza,
- Stanisław Ostoja-Kotkowski (1922-1994) - malarz, rzeźbiarz, scenograf, prekursor wykorzystania efektów laserowych w sztukach plastycznych, w latach 1939-45 mieszkał w Przasnyszu,
- Edmund Majkowski (1929-2009) - znany artysta rzeźbiarz, specjalizujący się w tematyce batalistycznej i historycznej, laureat wielu prestiżowych nagród, Honorowy Obywatel Przasnysza, uhonorowany statuetką Przasnyskiego Koryfeusza. W Przasnyszu pozostało wiele z bogatego dorobku artystycznego Edmunda Majkowskiego: pomnik Nadania Praw Miejskich Przasnyszowi, „Bitwa pod Zwłodziem”, płaskorzeźby na budynkach Starostwa Powiatowego i Domu Rzemiosła, Pomnik Niepodległości oraz tryptyk będący votum za ocalenie ręki.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta. Analiza szans i zagrożeń

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona poniżej.

Mocne strony:

- 1) Bogata historia miasta
- 2) Zasób zabytków na terenie miasta, w tym wpisanych do rejestru zabytków
- 3) Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej
- 4) Interesujące obiekty zabytkowe wysokiej klasy, w szczególności obiekty sakralne
- 5) Zadbany Park Miejski
- 6) Zabytkowy układ przestrzenny miasta
- 7) Elementy Mławskiej Kolei Dojazdowej na terenie miasta jako ostatniej kolei wąskotorowej na północnym Mazowszu
- 8) Prowadzone renowacje obiektów zabytkowych (m.in. Ratusza, stacji kolejki dojazdowej, mostu stalowego na rzece Węgiec)
- 9) Przeprowadzona rewitalizacja Parku Miejskiego w ostatnich latach
- 10) Liczne pomniki upamiętniające ważne wydarzenia na terenie miasta
- 11) Dobrze rozpoznane miasto pod względem archeologicznym
- 12) Relatywna bliskość aglomeracji warszawskiej
- 13) Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz miasta
- 14) Odbывające się imprezy kulturalne

Słabe strony:

- 1) Brak odpowiedniego oznakowania obiektów zabytkowych (brak m.in. tablic informacyjnych)
- 2) Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków
- 3) Zły stan części budynków w ścisłym centrum (m.in. budynki przy ul. Rynek, ul. 3 Maja)
- 4) Dostateczny stan cmentarzy konieczność prac pielęgnacyjnych
- 5) Stopniowa degradacja elementów wąskotorowej kolejki dojazdowej
- 6) Przeprowadzone prace termomodernizacyjne, które negatywnie wpłynęły na tkankę zabytkową budynków w ostatnich latach
- 7) Niezbyt dobry stan części dróg kołowych
- 8) Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- 9) Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- 10) Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych

Szanse:

- 1) Dotacje Miejskie na zabiegi rewitalizacyjne
- 2) Zwiększenie środków budżetowych miasta na działania związane z ochroną zabytków

- 3) Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków
- 4) Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne
- 5) Rozwój turystyki wykorzystujący potencjały turystyczne miasta
- 6) Opracowanie dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego
- 7) Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk)
- 8) Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych
- 9) Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Mazowieckiego

Zagrożenia:

- 1) Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych
- 2) Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych
- 3) Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
- 4) Zanik tradycji i tożsamości regionalnych
- 5) Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- 6) Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety Programu Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysza na lata 2022-2025

Ustalone poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę miasta w zakresie ochrony zabytków na lata 2022-2025.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Przasnysza na lata 2022- 2025 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

- 1) PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH
- 2) PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM MIASTA, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN MIASTA TURYSTOM

7.2. Cele szczegółowe i działania Program Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysza na lata 2022-2025

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

Tabela 5. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Programu Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022-2025.

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przygotowanie uchwały Rady Miejskiej w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi	Corocznie	Miasto Przasnysz
		Przeznaczanie środków finansowych z budżetu miasta na najcenniejsze obiekty zabytkowe	Corocznie	Miasto Przasnysz
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Do 31 grudnia 2022 r.	Miasto Przasnysz
		Stała współpraca z delegaturą WUOZ w Ostrołęce	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz, WUOZ w Ostrołęce

		Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	Do 30 czerwca 2022 r.	Miasto Przasnysz, Starostwo Powiatowe w Przysnyszu
		Odpowiednie oznakowanie obiektów zabytkowych najcenniejszych dla miasta poprzez zamieszczenie tablic informacyjnych	Do końca 2025 r.	Miasto Przasnysz
		Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazany przez samorząd powiatu (znak Konwencji Haskiej)	Do 31 grudnia 2022 r.	Miasto Przasnysz, Starostwo Powiatowe w Przysnyszu
	Cel szczegółowy 1.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych z budżetu miasta	Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerszego ich wykorzystania w promocji miasta	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Ochrona istniejących stanowisk archeologicznych	W miarę potrzeb	Miasto Przasnysz

		Poprawa stanu estetyki otoczenia zabytkowych kościołów z terenu Miasta	Do 31 grudnia 2022 r.	Miasto Przasnysz
	Cel szczegółowy 1.3 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	Aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków	W miarę potrzeb	Miasto Przasnysz
		Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2025 r.	Miasto Przasnysz
		Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Koniec roku 2023 r.	Miasto Przasnysz
	Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Przasnyszu	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi miasta	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Bieżąca pielęgnacja Parku Miejskiego	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz

		Ochrona obiektów oraz działania rewitalizacyjne w graniach układu przestrzennego miasta	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Ochrona oraz rewitalizacja elementów Układu Komunikacyjnego Mławskiej Kolejki Dojazdowej	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego miasta, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
	Cel szczegółowy 1.5 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz

CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM MIASTA, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN MIASTA TURYSTOM	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Miasta i regionu wartości historyczne Miasta	Corocznie	Miasto Przasnysz
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Aktualizacja strony miasta w zakresie informacji dla turysty	Do końca 2022 r.	Miasto Przasnysz
		Stworzenie systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym	Do końca 2022 r.	Miasto Przasnysz
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz

	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Wspieranie działalności Muzeum Historii Przasnysza	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz
		Promocja historii Przasnysza na tle regionu i kraju poprzez działania promocyjne	Do końca 2025 r.	Miasto Przasnysz
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Miasto Przasnysz

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022-2025* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością miasta, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych miasta;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa, powiatu i miasta, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Programie Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022-2025 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa

miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- 1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- 2) efektywność wykonania zadań;
- 3) wartość finansową zrealizowanych zadań;
- 4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiadającymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- 1) z budżetu miasta finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.), lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością miasta;
- 2) z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.);
- 3) z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.);
- 4) z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm.) w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;
- 5) z dotacji unijnych;

- 6) od fundacji;
- 7) od osób fizycznych, prawnych, kościelnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. 2021 poz. 710 ze zm.) dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;

- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

11. Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programie Opieki Nad Zabytkami dla Miasta Przasnysz na lata 2022-2025*, miasto przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

12. Załączniki

ZAŁĄCZNIK 1. Karty adresowe zabytków nieruchomych

ZAŁĄCZNIK 2. Karty stanowisk archeologicznych

Literatura

1. Informacje uzyskane od Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Ostrołęce.
2. www.google.com/maps
3. <http://www.gminy.pl/powiaty/162.html>
4. Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody.

Spis tabel

TABELA 1. POMNIKI PRZYRODY NA TERENIE MIASTA PRZASNYSZA [4].	24
TABELA 2. WYKAZ OBIEKTÓW Z TERENU MIASTA PRZASNYSZA UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO [1].	35
TABELA 3. WYKAZ ZABYTEKÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW NA TERENIE MIASTA PRZASNYSZ.	39
TABELA 4. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH NA TERENIE MIASTA PRZASNYSZ [1].	43
TABELA 5. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI DLA MIASTA PRZASNYSZ NA LATA 2022-2025.	49

Spis rysunków

RYSUNEK 1. GRANICE MIASTA PRZASNYSZ [2].	22
RYSUNEK 2. POŁOŻENIE MIASTA NA TLE POWIATU PRZASNYSKIEGO [3].	23
RYSUNEK 3. WIDOK NA BUDYNEK RATUSZA.	27
RYSUNEK 4. WIDOK NA BUDYNEK PRZY UL. 3 MAJA 13.	28
RYSUNEK 5. WIDOK NA BUDYNEK PRZY UL. 3 MAJA 16.	28
RYSUNEK 6. WIDOK NA BUDYNEK OBECNEGO LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO.	28
RYSUNEK 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA I ANNY.	29
RYSUNEK 8. WIDOK NA KLASZTOR POBERNARDYŃSKI.	29
RYSUNEK 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. NMP.	30
RYSUNEK 10. WIDOK NA ZESPÓŁ KLASZTORY BERNARDYNEK.	30
RYSUNEK 11. WIDOK NA BUDYNEK NR 3 NA TERENIE DAWNEGO ZESPOŁU KOSZAROWEGO – WPISANY DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO.	31
RYSUNEK 12. WIDOK NA BUDYNEK STACYJNY DAWNEJ KOLEI WĄSKOTOROWEJ – ZREWITALIZOWANY W OSTATNICH LATACH.	31
RYSUNEK 13. WIDOK NA MOST NA RZECIE WĘGIERCE, DAWNY MOST KOLEJOWY – OBECNIE ŚCIEŻKA ROWEROWA.	32
RYSUNEK 14. POMNIK ŚW. STANISŁAWA KOSTKI NA TERENIE PARKU MIEJSKIEGO – PATRONA MIASTA.	33
RYSUNEK 15. WIDOK NA CMENTARZ ŻYDOWSKI PRZY UL. LESZNO 45.	34
RYSUNEK 16. WIDOK NA BRAMĘ WEJŚCIOWĄ CMENTARZA RZYMSKO – KATOLICKIEGO W PRZASNYSZU.	35